

apparentis et veri, quibus dispescitur: 1.º in *physicum*, quod rem perficit in ordine physico, ut vita, sanitas, robur, etc., et *morale*, quod rem perficit quoad mores, ut justitia, temperantia; quod proinde solum habet locum in entibus ratione et voluntate præditis; 2.º in *honestum, utile, et delectabile*; quorum primum est illud, quod appetibile est in seipso propter consonantiam cum recta ratione; alterum, quod non ratione sui, sed ratione alterius appetitur; tertium, cujus possessio fruitionem et quietem appetitus affert.

2.º *Perfectum.*

Perfectum, quod non raro cum bono confunditur, ab hoc tamen aliquid differt in rigore philosophico, juxta quem perfectum dici posset: *ens, quod continet summam realitatem, quarum est capax ex vi propriæ naturæ*¹. Sic *perfectus* dicitur homo, qui, præter humanitatem, haberet omnia accidentia, seu physica, seu moralia, per quæ homo perfici potest. Juxta naturam ergo realitatum quæ in ente spectari possunt, exurgit perfectionis divisio:

a) In *essentialem*, quæ consistit in complexu realitatum seu determinationum essentialium; et *accidentalem*, quæ rei essentialiter jam constitutæ advenit, ut scientia. Hæc porro, utpote priorem supponens, *perfectionis* rationem plenius obtinet: unde, quæ essentialem tantum perfectionem habent, denominantur *perfecta secundum quid*; quæ vero simul habent accidentalem, *perfecta simpliciter*.

Accidentalis perfectio, si spectetur ex parte virtutis seu virium subjecti ad operandum, dicitur perfectio *virtutis*, ut in medico maxime perito respectu ægritudinis; si vero spectetur prout subjectum adsequitur finem proprium, sive par-

¹ Si perfectio accipiatur sub ratione appetibilitatis, hoc est, quatenus ens perfectum, qua tale, appetibile existit, tunc recte confunditur cum bono. Quo sensu sumit D. Thomas, dum ait: "Ratio boni in hoc consistit, quod aliquid sit appetibile: manifestum est autem, quod unumquodque est appetibile, secundum quod est perfectum, nam omnia appetunt suam perfectionem." *Sum Theol.*, 1.^a p., q. 5.^a, art. 1.º

tialem, sive totalem et ultimum, ut homo, dum Deo fruatur, dicitur perfectio *finalis*.

b) In *simplicem et mixtum*, seu, ut veteres ajebant, imperfectionem *simpliciter simplicem* et *simplicem secundum quid*. Prima est illa, quæ in suo conceptu nullum defectum seu nullum *non-esse*, sed puram realitatem involvit, ut sapientia, intellectus, voluntas; altera realitatem simul cum aliquo defectu alterius realitatis in suo conceptu involvit, ut ratiocinatio, sensibilitas.

c) In perfectionem *formalem, virtualem et eminentem*. Prima est, quæ rei inest secundum propriam rationem formalem et explicitam, ut ratio in homine. Altera, quæ inest rei virtute seu potestate; idque, vel quia potest rem illam producere, quo sensu causa efficiens habet perfectionem sui effectus; vel quia res potest præstare id, quod alia res præstat; quo sensu sol virtute continet perfectionem ignis. Tertia, quæ rei non inest formaliter seu secundum propriam rationem, inest tamen ipsi alia perfectio, quæ perfectiori modo præstat id, quod rei convenit ratione alicujus realitatis ipsi formaliter inhærentis, ut intellectio intuitiva Dei eminenter continet intellectionem discursivam hominis.

Corollarium:

Ergo rejiciendus Locke, dum statuit, bonum esse id, quod voluptatem producere et augere, doloremve imminuere potest. Etenim id nihil est aliud quam moralem hominis perfectionem et ultimum finem in corporis voluptate constituere, ac sensualismum morale prædicare.

ARTICULUS QUINTUS

De pulchro.

Pulchri notio cum notione boni affinitatem habet maximam. Namque, ut scite et profundissime habet D. Thomas¹, «pulchrum est idem bono, sola ratione differens. Cum

¹ *Sum. Theol.*, 2.^a 2.^æ, q. 17, art. 1. ad 3.^m

enim bonum sit, quod omnia appetunt, de ratione boni est, quod in eo quietetur appetitus; sed ad rationem pulchri pertinet, quod in ejus aspectu seu cognitione quietetur appetitus. Unde et illi sensus præcipue respiciunt pulchrum, qui maxime cognoscitivi sunt, scilicet, visus et auditus, rationi deservientes: dicimus enim pulchra visibilia et pulchros sonos: in sensibilibus autem aliorum sensuum non utimur nomine pulchritudinis; non enim dicimus pulchros sapes aut odores. Et sic patet, quod pulchrum addit supra bonum quemdam ordinem ad vim cognoscitivam, ita quod bonum dicatur id, quod simpliciter complacet appetitui; pulchrum autem dicatur id, cujus apprehensio placet.»

Si hæc D. Thomæ verba conferantur cum aliis, in quibus de pulchritudine disserit, ejus doctrina æsthetica ad sequentia capita revocari potest:

1.º Pulchrum, generatim sumptum, identificatur cum bono, non quidem *adæquate*, quasi omne bonum sit proprie pulchrum, sed potius *inadæquate*, quatenus pulchrum præsupponit bonum in eoque fundatur: malum quippe pulchrum nunquam esse potest.

2.º Notio pulchri superaddit notioni boni ordinem ad facultatem cognoscitivam, ita ut pulchrum involvat convenientiam seu congruentiam quamdam cum determinata facultate cognoscente, cui veluti coaptatur.

3.º Ratio formalis vel *essentia* pulchri «in debita proportionem consistit,» ut ait D. Thomas¹ hoc est, in unitate simul cum varietate; proportio enim involvit plura sub unitate quadam ordinata et contenta, ac proinde unitatem cum varietate. Hæc autem varietas sive pluralitas elementorum objecti pulchri potest esse vel realis, ut in homine, in imagine picta, in flore, vel tantum virtualis et secundum rationis conceptum, ut in Deo.

4.º Pulchrum, aliud *absolutum* sive *ideale*, aliud *relativum*. Primum est unicum, nempe, Deus, qui «dicitur pulcher,

¹ *Sum. Theol.*, p. 1.^a, q. 5.^a, art. 4.º ad 1.^m

ait D. Thomas¹, sicut universorum consonantiæ et claritatis causa.» Siquidem Deus ex una parte continet absolutam unitatem, quatenus est *esse purum*; ex alia vero infinitam varietatem, quatenus hoc unum esse continet omnes possibili perfectiones. Est etiam pulchrum *ideale*, quatenus est exemplar archetypum omnis pulchritudinis; unde et reliqua omnia, quæ pulchra denominantur, *pulchri* rationem plenius obtinet per accesum ad pulchrum hocce *ideale*, quod in Deo continetur et cum ipso identificatur. Atque hoc pulchrum finitum, quod in creaturis existit, et constituitur per accesum et participationem pulchritudinis absolutæ et idealis, est ipsum, quod *relativum* merito vocabitur.

5.º Relativa pulchritudo esse potest vel *sensibilis* et corporea, rebus, nempe, sensibilibus et materialibus inhærens, ut pulchritudo florum, ædificii, corporis humani, quæ, apud D. Thomam, «in hoc consistit, quod homo habeat membra corporis bene proportionata cum quadam debiti coloris claritate:» vel *spirituatis*, quæ «in hoc consistit², quod conversatio hominis, sive actio ejus, sit bene proportionata secundum spiritualem rationis claritatem... et ideo honestum est idem spirituali decori.» Ex quo licet colligere, pulchritudinem spiritualem in creatis revocari tamquam ad præcipuam et nobiliorem speciem, ad pulchritudinem moralem.

6.º Facultas pulchri est complexa, et veluti exurgens ex intellectu et imaginatione: ex *intellectu* quidem, quia solius est intellectus proportionem rerum seu relationem unitatis cum varietate percipere; ex *imaginatione* vero, quia, experientia ipsa teste, determinata conditio et vivacitas imaginationis exquiritur ad pulchritudinem, præsertim creatam, sive percipiendam, sive producendam. Atque ex hac parte exurgit in homine aptitudo seu facilitas quædam ad pulchrum non percipiendum modo, sed etiam *sentendum*: hæc facilitas *sensio pulchri* (sentimento de lo bello) non imme-

¹ *Ibid.*, 2.^a 2.^a, q. 145, art. 2.º

² *Loc cit.*

rito appellatur; sicut facultas complexa, ex ratione et imaginatione exurgens pro pulchro percipiendo et dijudicando, *gustus* solet vocari¹.

Tandem, quando objectum pulchrum facultatem, qua attingitur, vivide percipit propter sui præstantiam, ita ut stuporem contemplationis in eadem ingeneret, *sublime* tunc denominatur, cui proinde opponitur *horribile*, sicut pulchro opponitur *deforme*.

7.º Ergo rejicienda notio pulchri a Gioberti tradita, dum eam constituit in junctione elementi intelligibilis cum elemento sensibili, imaginationis ope peracta. Siquidem ut alia, quæ hujus opinionionis falsitatem evincunt, omittamus, hæc notio pulchri ad sensualismum vergit, quatenus rationem pulchri aufert a rebus pure spiritualibus, ab ipsoque Deo, quibus nullum inest elementum sensibile.

Atque ex præjactis notionibus licet nobis theoriam pulchri universim veluti delibare, seu potius ejus præcipua et generalia lineamenta innuere. Itaque,

a) Essentia seu ratio constitutiva *pulchritudinis*, secun-

¹ Vid Cousin, *Du Vrai, du Beau et du Bien*, lect. 6.^a et 7.^a Reid, (*Œuvres compl.*, t. v. Essai 7.º, cap. 1 et seq. quorum theoria circa pulchrum affinitatem continet cum theoria D. Thomæ. Atque Reid, de divisione pulchri creati vel relativi, hæc habet inter alia: "Il y a un beau moral comme il y a un beau physique; il y en a un beau dans les objets des sens comme il y en a dans ceux de l'intelligence.", *Loc cit.*, cap. 1. Similiter Cousin, non secus ac D. Thomas, Deum agnoscit et prædicat pulchrum *ideale* et causam omnis pulchritudinis: "L'ideal recule sans cesse à mesure qu'on en approche davantage: son dernier terme est dans l'infini, c'est-à-dire, en Dieu; ou pour mieux parler, le vrai et absolu ideal n'est autre que Dieu même. Dieu étant le principe de toutes choses, doit être à ce titre celui de la beauté parfaite, et par consequent de toutes les beautés naturelles qui l'expriment plus ou moins imparfaitement.", *Loc cit.*, lec. 7.ª, pag. 169. Vide quoque *Estudios sobre la Fil. de Sto. Tom.*, l. 2.º, capítulo xxviii.

dum se spectata et prout abstrahit a determinatis formis, complectitur: 1.º *ideam veri*; nihil enim vere pulchrum esse potest, nisi veritate saltem metaphysica seu transcendentali, quæ identificatur cum realitate objectiva rei, innitatur; 2.º *ideam perfecti*, in qua includitur ac veluti involvitur, tum *idea boni*, sine qua nihil perfectum esse potest; tum *idea infiniti*, nam perfectum, qua tale, excellentiam et præstantiam supra alia includit, simulque carentiam defectus: quæ omnia per se ideam infiniti præ se ferunt vel offerunt; 3.º *ideam ordinis* seu unitatis cum multiplicitate conjunctæ; quoniam, experientia ipsa teste, pulchritudo quævis pluralitatem aut elementorum, aut perfectionum, prout vel harmoniæ, vel unitati subsunt, complectitur.

b) Ergo pulchritudo congrue posset definiri: *Splendor harmonicus veri et infiniti*. Cujus definitionis rectitudo et veritas ex præcedenti analysi notionis essentialis pulchri exurgere videtur, simulque empirice seu *a posteriori* demonstrari potest; quoniam cuilibet pulchritudini, quantumvis inferiori, qualis est pulchritudo sensibilis, accomodatur.

c) Triplicem distinguere et assignare oportet pulchritudinem, seu potius, triplex pulchritudinis genus existit. *Pulchrum ideale* seu absolutum, quod est Deus, cui definitio pulchri perfectissima et absoluta ratione competit; quippe qui continet et summam *veritatem*, et summam rationem *infiniti*, et summam *unitatem*, quatenus simplicissimus quoad substantiam et entitatem est, et summam *pluralitatem*, quatenus ideas archetypas rerum omnium actualium et possibilem, simulque omnes perfectiones in unitate et sub unitate essentiæ continet. *Pulchrum morale*, quo nomine significatur non sola pulchritudo rerum stricte moralium, sed etiam quarumcumque rerum spiritualium et intelligibilium, quæ ab ideali et absoluta pulchritudine deficiunt; sive illæ sint pure spirituales, ut intelligentia, ordo moralis, angelus; sive sensibiles reddi queant, ut scientia, virtus, alia hujusmodi. *Pulchrum sensibile*, quod in sensibili materia existit, quodque non solum ratione, sed sensibus et imagina-

tione simul percipitur, ut pulchritudo corporis, cœli, maris, concentus musici, etc. *Pulchrum ideale*, utpote perfectum et absolutum, habet rationem regulæ, mensuræ et typi respectu duorum aliorum, quæ idcirco pulchri rationem magis aut minus sibi vendicant, secundum quod magis aut minus participant de pulchro illo ideali.

d) Infertur ex his, 1.º omne pulchrum involvere ac continere elementum ideale, vel intrinsece ac per identitatem, ut contingit in Deo, pulchro absoluto; vel saltem extrinsece aut per participationem, secundum quod pulchra moralia et sensibilia magis aut minus accedunt, tum quoad propriam et subjectivam entitatem, tum quoad ideas et effectus, quæ in nobis excitant ad pulchrum illud ideale et absolutum.

e) Infertur 2.º fundamentum ontologicum ac rationem primam sufficientem pulchritudinis creatæ esse Deum, quia pulchrum ideale constituit, hoc est, quatenus in unitate essentiæ et intellectus continet infinitas ideas archetypas rerum: quæ res eatenus, dum existunt, pulchræ dicuntur et revera sunt, quatenus respondent et adæquantur ideæ pulchritudinis in mente divina præexistenti. Enimvero, si pulchritudo nihil est aliud quam splendor veri, idem fundamentum ontologicum habeat opus est ac ipsa veritas. Sicut ergo ratio et mensura veritatis transcendentalis in rebus creatis desumitur ex rerum adæquatione cum ideis divinis, ita ratio et mensura pulchritudinis creatæ desumitur ex ejusdem adæquatione cum idea, quæ continetur in mente Dei.

f) Infertur 3.º pulchrum ideale discriminari præterea a pulchro morali et sensibili, quia elementum omne sensibile a se excludit: ast duo alia pulchra duplex elementum aut continent, aut præsupponunt; ipsa enim intelligentia hominis a sensibus pendet, ac per sensibilia perficitur et revelatur, ita tamen, ut elementum spirituale et intelligibile in pulchritudine *moralis* magis dominetur quam in pulchris sensibilibus.

g) Si spectetur pulchrum, quatenus effectus hominis esse potest, tres præsertim conditiones vel perfectiones in artifice præsupponit atque præexigit: quarum prima est, ut pulchri notionem, discrimina et elementa recte percipiat ac dijudicet; secunda, ut proportionem seu relationem elementi sensibilis cum spirituali, quæ operi efficiendo, atenta ejus natura aut conditione, congruit, recte et tuto agnoscat et dijudicare valeat; tertia, ut percipiat ejusdem operis relationem et affinitatem cum pulchro ideali eidem respondente in mente divina, cujus quamdam veluti intuitionem habere debet artifex. Prima perfectio appellari posset *ratio æsthetica*; altera *imaginatio æsthetica*; tertia *intelligentia æsthetica*. Ex tribus simul junctis exurgit adæquata *facultas æsthetica* seu *genium* artificis.

h) Scientia, quæ circa pulchrum versatur, *æsthetica* solet nuncupari, eaque posset definiri: *Cognitio scientifica pulchri atque formarum seu manifestationum ejus*. Ad hanc porro scientiam spectat: 1.º agere de pulchro secundum se, ejus intimam essentiã, principia, elementa et proprietates, exponendo ac evolvendo; 2.º agere de pulchro quoad duplicem ejusdem manifestationem seu formam fundamentalem extra Deum, nempe, 1.º quatenus existit atque revelatur in operibus naturæ, a procella maris usque ad lilium agri; et 2.º quatenus existit atque revelatur subjective seu causaliter in homine, exponendo conditiones et qualitates, quæ homini inesse debent ad perceptionem ac effectum operis pulchri; 3.º tandem agere de pulchro, quatenus existit ac revelatur ope artis architectonicæ, statuariæ, pictoriæ, musicæ ac poesis, quæ idcirco *pulchræ artes* audiunt.

Atque ad postremam istam æstheticæ partem pertinet, inter alia, conferre artem ethnicam cum arte christiana, animadvertere in quo convenient aut discriminentur, assignare sufficientem rationem præstantiæ posterioris respectu prioris, utriusque evolutionem et phases exponere et critice dijudicare; quæ omnia æstheticæ peritus minime perficere poterit, nisi *historiam artis* in auxilium advocet.

ARTICULUS SEXTUS

De Malo.

§ I

Notio et divisio mali.

Quia bono malum opponitur, breviter hic disserere oportet de malo, quod quidem dupliciter sumi potest: 1.º *concrete et adæquate*, pro subjecto simul cum forma, seu pro natura, quæ habet malum; quo sensu definiri potest: *natura privata perfectione sibi debita*; 2.º *formaliter* pro ipsa ratione mali; quo sensu nihil est aliud quam *carentia perfectionis in subjecto, cui debetur*.

Ex quo facile colligitur, malum formaliter sumptum, de quo solo nunc loquimur, in seipso esse nihil seu *non-ens*; ast simul necessario præsupponere *ens aliquod positivum*, cui inest et in quo fundatur; «unde relinquitur, inquit D. Thomas, quod malum, secundum quod est malum (*malum formale*), non est alicui in rebus, sed est alicujus particularis boni privatio alicui particulari bono inhærens»¹.

Pro cujus pleniori intelligentia, sicut et aliarum rerum, quæ privationem involvunt, sedulo notare oportet, privationem respicere duo entia: unum, quo totaliter excludit seu tollit; alterum, quod non excludit, sed e contra necessario supponit: sic *cæcitas* totaliter excludit *visum*, et simul ponit vel supponit *animal*, in quo carentia visus habet locum. Similiter ergo malum, quod opponitur bono, ac proinde enti, quod cum bono convertitur, ex una parte involvit carentiam alicujus boni vel entis determinati; et sub hoc respectu potest dici *non-ens*: ex alia vero, necessarium dicit ordinem ad subjectum vel naturam, quæ privatur tali bono

¹ QQ. Disp. De Malo, q. 1.^a, art. 1.º

determinato ipsi debito; et sub hoc respectu, malum est aliquid positivum et ens reale. Apposite ad rem D. Thomas 1: «Oportet ergo, quod malum, quod naturaliter opponitur bono, opponatur etiam ei, quod est esse. Quod autem est oppositum ei, quod est esse, non potest esse aliquid: unde dico, quod id, quod est malum, non est aliquid. Sed id, cui accidit esse malum (natura, cui inest malum), est aliquid, in quantum malum privat non nisi aliquid particulare bonum: sicut et hoc ipsum, quod est esse *cæcum*, non est aliquid, sed id, cui accidit *cæcum esse*, est aliquid »

Ex hac mali notione duo merito colligit D. Thomas: 1.^m quod *bonum est causa mali*; 2.^m quod malum non habet causam per se.

Primum, quantumvis paradoxum prima fronte videatur, facile elucescet ei, qui cogitet, naturam *privari* non posse perfectione sibi debita, hoc est, bono particulari, quod sibi naturaliter inest et debetur, nisi per influxum alicujus causæ realis; sicut homo cæcus non evadit nisi per aliquam causam, quæ ejus visum tollat vel destruat; atqui omnis causa realis est ens reale ac proinde bonum, cum omne ens sit bonum, ut demonstratum est: ergo merito docet D. Thomas, «quod causa mali est bonum.»

Pronuntiatum alterum his verbis declarat idem Angelicus Doctor: «Malum², in quantum hujusmodi, non potest esse intentum, nec aliquo modo volitum vel desideratum: quia omne appetibile habet notionem boni, cui opponitur malum in quantum hujusmodi, unde videmus, quod nullus facit aliquid malum nisi intendens aliquid bonum (verum vel apprens), ut sibi videtur... Unde relinquitur, quod malum non habeat causam per se.»

Quod spectat mali divisionem, congrue et adæquate dividitur in *physicum* et *morale*. Etenim malum, vel est privatio perfectionis seu entitatis aptæ naturam perficere in ordine

¹ Loc. cit.

² QQ. Disp. De Malo, q. 1.^a, art. 3.º

physico, ut visus, quo privat cæcitas, hominem in ordine physico perficit, et tunc dicitur *physicum*: vel est privatio perfectionis debitæ actibus in ordine morali sive conformitatis ad legem regulantem actus naturæ intellectualis, et tunc dicitur *malum morale*, ut adulterium. Rejicienda itaque opinio Leibnitz, adstruentis malum *metaphysicum*, quod, apud ipsum, est limitatio creaturarum, seu carentia quarumdam perfectionum in qualibet creatura. Sic planta, ex. c., quamvis possideat quasdam realitates, simul caret aliis, ut intellectu, quæ carentia ejus malum metaphysicum constituit, apud Leibnitz.

Ast perperam et immerito malum hocce metaphysicum asseritur: 1.º quia pugnat cum notione propria et formali mali, quod non in mera negatione, sed in privatione perfectionis subjecto ex propria natura debitæ positum est; 2.º quia ex ipso communi hominum sensu mera negatio, hoc est, carentia perfectionis, quæ subjecto non debetur, ejus malum nec est, nec vocatur; nemo enim lapidem concipit ut malum ex eo, quod intellectu careat. Qua in re egregie D. Thomas: «Remotio boni negative accepta (mera negatio boni seu perfectionis determinatæ) mali rationem non habet; alioquin sequeretur, quod ea, quæ nullo modo sunt, mala essent; et iterum, quod quælibet res esset mala ex hoc, quod non habet bonum alterius rei, utpote quod homo esset malus, quia non habet velocitatem capræ vel fortitudinem leonis»¹.

§ II

Error Manichæorum et Bayle circa originem mali refellitur.

Superest, ut Manichæorum errorem, quam Bayle restitueret aggressus est² sæculo decimo septimo, paucis refellamus. Pro quo sit

¹ *Sum. Theol.*, 1.^a p., q. 48, art. 3.º

² Equidem, scepticus hic scepticorumque recentiorum parens

THESIS

Repugnat dari primum aliquod principium, quod sit summe malum.

Prob. 1.º Per primum principium summe malum, vel intelligitur summa carentia boni, ita ut illud principium excludat omne bonum, vel intelligitur ens summam habens propensionem ad malum producendum; atqui, utrovis modo accipiat, absurdum involvit; ergo...

Prob. min. quoad primam partem. Summa carentia boni includit summam carentiam entis, cum, ex dictis, bonum convertatur cum ente, et omne ens, qua ens, boni rationem habeat; atqui summa carentia entis idem est ac *non-ens* absolutum seu nihilum; ergo primum principium summe malum, hoc sensu acceptum, identificatur cum nihilo.

Quoad 2.^{am} partem aperte constat: primo, quia revera implicat in terminis hic sensus; quia ex una parte illud principium esset bonum, eo ipso, quod supponitur ens reale; et ex alia parte nihil haberet boni, eo ipso, quod supponitur *summe malum*, utpote summam habens propensionem ad malum, ac proinde a se penitus excludens quodcumque bonum. Secundo, quia illud principium, cum supponatur primum, independens a principio bono, et proinde a se et necessario existens, continere debet omnes perfectiones possibiles, quia nihil est, quod eidem limitationem conferre possit; secus enim, jam non primum, nec independens, nec a se

fatetur, demonstrari posse *a priori*, non existere duo illa prima principia Manichæorum; at simul contendit, horum systema veritatem præ se ferre, vel saltem absurdum demonstrari non posse, si solæ probationes seu momenta *a posteriori* attendantur: ex quo tandem infert, Manichæorum systema circa existentiam principii summe mali, cum existentia principii summe boni, per solam revelationem, ex qua Dei unitas et hominis originale peccatum constant, refelli posse. Errorem hunc Bayle confutavit præ ceteris Leibnitz in opere, cui titulus: *Essai de Theodic.*

existens vere diceretur. Nec alia ratione probamus, Deum cunctas posibles perfectiones continere, infinitatemque sibi vindicare, nisi quia a se necessario existit, independenter a quovis alio ente: ergo principium illud, si existeret, necessario haberet summam et infinitam bonitatem, ac proinde non solum non summe malum, ad sensum manichæorum, sed nec vel minimum malum appellari potest.

Prob. 2.º Malum, ut malum, nullam realitatem seu essentiam ponit, sed tollit et negat, ut cæcitas, quatenus malum hominis et in se spectata, tollit essentiam seu *realitatem visus*: ergo res summe, ac proinde essentialiter et omnimode mala, tollit et negat omnem realitatem, atque identificatur cum puro nihilo. Ad rem D. Thomas: «Si aliquid est summe malum, oportet, quod per essentiam suam sit malum; sicut summe bonum est, quod per suam essentiam bonum est. Hoc autem est impossibile, cum malum non habeat aliquam essentiam: impossibile est igitur ponere summum malum, quod sit malorum principium.»¹

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Obj. 1.º cum Bayle. Facultas seu potentia peccandi, quæ inest libero arbitrio hominis, procedere nequit a principio summe bono; ergo derivatur ab aliquo principio summe malo. Prob. cons. Quod est malum, a malo principio tantum oritur; sed præfata facultas liberi arbitrii est mala; ergo...

Resp. 1.º Dist. ant. Facultas, etc., *si sumatur pro ipso libero arbitrio, quatenus includit potentiam ad bene, vel male agendum*, neg.; *si sumatur hæc facultas pro defectibilitate radicali liberi arbitrii*, conc. Principium summe bonum, sive Deus, est causa liberi arbitrii, quod quidem in seipso perfectio est realis, simul tamen involvens aliquam imperfectionem, sicut contingit in omni re creata. Sicut ergo Deus est causa animalis, quamvis animal includat carentiam ali-

¹ *Sum. cont. Gent.*, lib. 3.º, cap. xv.

cujus perfectionis, ex. c., intellectus, ita est causa liberi arbitrii, quamvis hocce liberum arbitrium in homine includat aliquam imperfectionem, quam non habet in ipso Deo, nempe, facultatem seu potentiam ad peccandum, quæ eidem inest, eo ipso, quod est creatum et ex nihilo eductum.

Resp. 2.º Etiam omisso ant., neg. prob. cons. Nam falsum prorsus est, malum oriri tantum posse a principio malo. Quin potius, ut ex demonstratis patet, malum, præsertim morale, fundatur in bono, et a bono tamquam a causa efficiente procedit; cum enim sit privatio alicujus boni particularis, quod subjecto inesse natum est, necessario exigit actionem et influxum realem alicujus causæ bonum illud impediens aut destruentis.

Obj. 2.º Bonum summum illud dicitur, quod excludit omne malum, aliter enim jam non esset summum: atqui videmus, multa mala existere: ergo admittere oportet principium malorum, quod in seipso sit summum et æque potens ac principium bonum.

Resp. dist. ant. Summum bonum excludit omne malum *a seipso*, conc.; *a suis effectibus*, subd.: *si rationem sufficientem non excludendi habeat*, neg.; *aliter*, trans. Itaque, quamvis Deus, utpote summum bonum, nullum mali consortium in se pati possit, bene tamen pati potest in effectibus; quibus quidem necessario inest malum radicale, seu possibilitas mali, quamvis defectus vel mala actualia sint absolute contingentia. Nam, ut merito habet Leibnitz, «fundamentum mali, est necessarium, sed ortus tamen contingens, id est, necessarium est, ut mala sint possible, sed contingens est, ut mala sint actualia.» Sed

Urgebis: Assignari nequit ratio sufficiens transitus malorum e possibilitate ad actum; ergo permanet argumentis vis.

Resp. Irrationabile penitus esse inficiari aut etiam dubitare, Deum sufficientes rationes habere ad mala actualia producenda aut permittenda, ex eo, quod nos rationes hæc

¹ *Causa Dei asserta per just.*, num. 69.

assignare non valemus. Si enim præ oculis habeamus ex una parte infinitam Dei sapientiam, bonitatem et justitiam, et ex alia parte mentis nostræ imbecillitatem, summamque ignorantiam, in qua versamur circa ipsa manifestissima et quotidiana naturæ, statim agnoscemus et fatebimur cum D. Augustino, existentia malorum actualium *occultam causam esse posse, injustam esse non posse*. Adde his, nos bene posse assignare causas aliquas rationabiles actualium malorum. Ac primo quidem, quia Deus ex malis majora bona elicit; nam, ut cum DD. Augustino et Thoma loquamur: «Deus omnipotens nullo modo sineret, malum aliquod esse in operibus suis, nisi usque adeo esset omnipotens et bonus, ut bene faceret etiam de malo.» Secundo, quoad mala physica et pœnæ, eis tamquam generalis ratio assignari potest ordo Universi, qui exurgit ex rerum harmonia et oppositione, successione, motu et varietate, quæ omnia exquirunt defectus, privationes et corruptiones; sicut ignis non existit, nisi lignum destruat, nec *granum frumenti, nisi mortuum fuerit*, multum fructum affert, nec pluvia agros fœcundat, nisi afferens frigus aut humiditatem ægro periculosa, aut tempestatem et fulmina. Deus ergo, ut ait D. Thomas¹, «malum naturalis defectus, vel malum pœnæ, vult volendo aliquod bonum, cui conjungitur; sicut volendo justitiam, vel pœnam, et volendo ordinem naturæ servari, vult, quædam naturaliter corrumpi»².

Tandem, quoad malum morale, præter hucusque allatas rationes, quæ omnes pro eo etiam militant, speciales præter-

¹ *Sum. Theol.*, 1.^a p., q. 19, art. 9.º

² Id., ut mittam, non pauca ex malis, quæ homini aliisque rebus accidunt, ex hominis voluntate et culpa originem ducere. De qua re apposite et merito Leibnitz: «In hac vita multi queruntur in universum, quod humana natura tot malis exposita est, parum cogitantes, magnam eorum partem ex culpa hominum fluere, et revera non satis grate agnosci in nos divina beneficia, magisque attentionem ad mala quam ab bona nostra verti.» *Loc. cit.*, num. 52.

ea assignari possunt. Nec enim incongrue dicitur, permissionem peccati in aliquibus hominibus ordinari ad exercitium et perfectionem virtutis in aliis; patientia enim martyrum ex persecutione tyrannorum, et Sanctorum sanctitas ex impiorum tentationibus, calumniis et scandalis, aucta et firmata evadit. Maxime quoque hac ratione elucet Dei attributa: misericordia, dum errantes ad viam revocat et suscipit, justitia, dum obstinatos punit, sicque de aliis.

Obj. 3.º Si principium summe bonum unice existeret, explicari non potest congrua ratione origo mali, præsertim moralis; ergo. Prob. ant. Vel principium istud summe bonum mala non tollit, quia non potest, quamvis velit, et tunc Deus est imbecillis et finitus; vel quia potest, sed non vult, et tunc erit invidus, quod sane alienum est a Deo; ergo...

Resp. neg. ant. Ad prob., conc. antec., quoad secundam partem negatur ejus sequela. Quandoquidem, absurdum est invidiam tribuere Deo, cui, utpote infinito, nihil addi aut detrahi potest, quippe creaturas ex nihilo libere ac ex sola bonitate produxit, æquali felicitate præditus ante et post earundem productionem. Itaque, ex eo, quod Summum Bonum possit et non velit omnia mala tollere, consequitur solummodo, ipsum habere in thesauris scientiæ et sapientiæ divinæ justa motiva congruasque rationes, quamvis sæpe nobis ignotas, ad hujusmodi mala non tollenda. Quod si de malis moralibus speciatim fiat sermo, ipsorum efficiens et sufficiens causa est humana voluntas, quæ ex innata libertate ab ordine morali recedere potest; minime vero Deus, nam, ut bene habet D. Thomas, «malum culpæ, quod privat ordinem ad bonum divinum, Deus nullo modo vult.» quamvis aliquando permittat seu non impediat propter rationes Dei sapientiæ, justitiæ et providentiæ consentaneas.